MEKTEPKE SHEKEMGI BILIMLENDIRIW MEKEMELERI ÁMELIYATSHÍ PSIXOLOGÍNÍŃ TIYKARǴÍ WAZÍYPALARÍ ÓZGESHELIKLERI

Karjauova Gulzada
Sırtqı tálim bólimi, "Pedagogika hám psixologiya" tálim bağdarı talabası

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15080041

Annotaciya. *Mektepke shekemgi bilimlendiriw mekemesinde ámeliyatshı psixologtıń tiykarğı wazıypaları hám bul dáwirdegi balalardıń psixologiyalıq rawajlanıwı, ózgeshelikleri, mazmunı keltirilgen.*

Tayanısh túsinikler: *ámeliyatshı psixolog, balalar baqshası, psixologiyalıq diagnostika, psixologiyalıq korrekciya, oyın, biliw processleri.*

Respublikamızda alıp barılıp atırğan jańalanıwlar, úziliksiz tálim sistemasınıń negizi bolğan mektepke shekemgi tálim buwının da túpten ózgertirip jiberdi. Máleketimizdegi kóplegen baqshalarda ámeliyatshı psixologlar xızmet kórsetip, keń kólemde jumıslar alıp barmaqta. Bilimlendiriw sistemasında xızmet kórsetiwshi ámeliyatshı psixologlar tiykarğı jumısları Ózbeksten Respublikası Prezidentiniń "Jaslardı ruwxıy – ádep-ikramlıq hám fizikalıq tárepten bárkamal etip tárbiyalaw, olarğa tálim – tárbiya beriw sistemasın sıpat jağınan jańa basqıshqa kóteriw shara-ilajları haqqında"ğı 2018 – jıl 14-avgusttağı PQ-3907 sanlı Qararı, sonday–aq, Ózbekstan Respublikası Ministrler Keńesiniń "Oqıwshılardı psixologiyalıq – pedagogikalıq qollap – quwatlaw islerin jáne de rawajlandırıw haqqında"ğı 2019 – jıl 12-iyuldağı 577 – sanlı Qararı tiykarında ámelge asırılıp kelinbekte.

Baqsha psixologı da psixologiyalıq xızmet haqqındağı nızamda belgilengen bağdarlarda xızmet kórsetedi, bular: psixologiyalıq ağartıw jumısları, psixoprofilaktikalıq jumıslar, psixodiagnostikalıq jumıslar, rawajlandırıwshı hám korrekcion jumıslar, konsultativ jumıslar. Barlıq xızmet bağdarları ushın ilimiy tiykarlanğan usınıslar hám kórsetpeler islep shığıw búgingi kúnniń aktual wazıypalarınan bolıp esaplanadı.

Kóplegen mektepke shekemgi tárbiya mekemelerinde shet tillerin, kompyuter sabaqların, sawatlılıq kónlikpelerin, matematika hám tábiyiy pánlerdiń tiykarların úyretiwge anıq kirisken. Biraq bul process hámme waqıtta balalardıń psixologiyalıq imkaniyatların esapqa alğan halda alıp barılmay atırğanlığı ushın kútilip atırğan nátiyjeni bermeydi. Baqshalardağı pedagogikalıq process óz aymağımızda alıp barılğan ilimiy izertlewler tiykarında dúzilgen bolsa maqsetke muwapıq bolar edi.

Respublikamız psixologları tárepinen mektepke shekemgi jastağı balalardı úyreniw boyınsha ilimiy izertlewler de alıp barılmaqta. Biraq bul jas basqıshınıń

ózine tán ózgeshelikleri bunday izertlewlerdi alıp barıwda bir qatar qıyınshılıqlardı payda etedi: balalar oqıw hám jazıw kónlikpelerine iye bolmaǵanlıǵı ushın mektep jasındaǵı sınalıwshılar oqıp alıwı hám ózleri juwap beriwi múmkin bolǵan sorawnamalarǵa, psixologtıń ózi individual tárizde bala menen islep maǵlıwmat toplawı kerek, kishi jastaǵı balalar dıqqatı hám tolıq aqılıy xızmet júrite alatuǵın issheń halatı dawamlı bolmaǵanlıǵı ushın, olar menen diagnoz yamasa rawajlandırıwshı jumıslardı jigirma yamasa otız minut aralıǵında ótkeriw maqsetke muwapıq, balalardıń seziw emocional álemi bay, ózleri tásirsheń bolǵanlıǵı ushın psixolog múnásibettiń kerekli formasın tańlay biliwi lazım.

Usı hám basqa ózgeshelikler mektepke shekemgi jastaǵı balalar menen islewde qıyınshılıqlarǵa alıp keledi, bul bolsa óz náwbetinde mektepke shekemgi jastaǵı balalardı úyreniw menen baylanıslı bolǵan izertlewlerdiń kemligi sebepli bolmaqta.

Baqsha menen mektep ortasında ornatılǵan izbe-izliktegi baylanıstıń hár táreplemeligi balalardı mektep tálimine tayarlaw wazıypasın nátiyjeli ámelge asırıwdıń tiykarǵı shárti bolıp esaplanadı. Mektep penen baqsha ortasındaǵı úziliksiz baylanıs ta kóp tárepleme dúziliske iye.

Onda tálim-tárbiyalıq jumıslardıń mazmunı metod hám usıllarınıń shólkemlestiriwshilik formaları, sonday-aq balalardı tárbiyalaw shárt-sharayatları hám psixikalıq talap sıyaqlı jetekshi tárepleri psixologiyalıq tárepten talap qılınadı. Bunda psixolog tómendegilerge ayrıqshı itibar beriwi kerek:

1. Mektep talabı kóz qarasınan bilimlerdi qay dárejede tereńirek iyelep alıwı diagnostika etiledi. Lazım bolsa korrekcion jumıslar ámelge asırıladı.

2. Baqsha kóz-qarasınan balanı mektepke talabı dárejesindegi bilim, tájiriybe, kónlikpeler menen qay dárejede qurallandırılǵanlıǵı diagnostika etiledi.

3. Balalardıń mektepke qay dárejede ruwhıy tayarlıǵı dárejesi diagnostika etiledi. Sonday – aq, tiykarǵı wazıypa balalar miynetiniń qay túrine tayar turıwları, olarda aqılıy miynet bilimge qızıǵıwshılıǵın ósiriw, olardı keleshektegi óz betinshe xızmetke qay dárejede tayar ekenligi diagnostika etiledi.

4. Balalar baqshasındaǵı beriletuǵın tálim qay dárejede rawajlantırıwshı ekenligi diagnostika etiledi.

5. Psixolog balalar baqshası menen mektep ortasında tıǵız baylanıs bar yamasa joq ekenligin diagnostika qıladı [3;37].

Psixolog baqsha jasındaǵı balalar iyelewleri lazım bolǵan bilim hám túsinikler mazmunın, dógerek átiraptaǵı ómir haqqındaǵı qıyallar hám ayırım ápiwayı túsinikler bar ekenligin psixologiyalıq tárepten diagnostika qıladı. Balalar tárepinen qıyal hám túsiniklerdiń iyelep alınıwı yaǵnıy balalarda hár qıylı tarawlar boyınsha ózlestirgen

ulıwma koz – qaraslar sisteması olardıń keleshekte ulıwma – rawajlanıwı ushın júdá zárúr bolıp, bul siz olar házirgi zaman Mámleket tálim standartları tiykarında kerekli bilim, kónlikpe, tájiriybelerdi iyeley almaydı.

Ayırım alımlar mektepke shekemgi tárbiya mekemelerinde psixologiyalıq xızmet boyınsha qımbatlı pikirlerin bildirgen. Z.T.Nishanova «Psixologiyalıq xızmet» kitabında sistemalı ráwishte mektepke shekemgi tárbiya mekemelerinde psixologiyalıq xızmette ata-analar menen islew hám ata-analardıń múrájáátlerin túsintirip bergen [1.20]. Baqsha psixologlarınıń ata-analar menen alıp baratuǵın xızmeti psixologiyalıq xızmettiń áhmiyeti tárepleriniń biri bolsa, tikkeley balalar menen alıp barılatuǵın xızmeti jáne bir áhmiyetli tárepi bolıp esaplanadı.

Mektepke shekemgi tálim procesinde balalardıń aqılıy tárbiyasın shólkemlestiriw aktual máselelerden biri bolıp esaplanadı, sebebi balanıń aqılıy rawajlanǵanlıq dárejesi mektep tálimine tayarlıqtıń tiykarǵı normalarınan biri bolıp esaplanadı. Sonday-aq baqshadaǵı pedagogikalıq processtiń nátiyjeliliginiń tiykarǵı kórsetkishlerinen esaplanadı[4]. Aqılıy tárbiyanıń ózegin oylawdı rawajlandırıw jumısları quraydı. Mektepke shekemgi tárbiya psixologiyasında bala aqılıy rawajlanıwın támiynlewshi tiykarǵı xızmetlerinen, modellestiriw xızmetin kórsetiwimiz múmkin. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jetekshi xızmeti syujetli-rolli oyın esaplansa, olardıń oyınındaǵı syujet úlkenler múnásibetiniń modeli bolıp esaplanadı. Balanı súwretlerde, konstruktiv oyınlarda jaratqan barlıq ónimleri átiraptaǵı álemniń modelleri bolıp esaplanadı. Balada modellestiriw xızmetin ámelge asırıw arqalı balada psixologiyalıq rawajlanıw protsesinde óz jas basqıshına tán bolǵan aqılıy sıpatlar qáliplesedi. Alımlar tárepinen jaratılǵan usı jas basqıshınıń psixologiyalıq ózgesheliklerinen kelip shıqqan halda dúzilgen bolıp, olar qoyılǵan talaplarǵa da juwap beredi [2.194]. Mektepke shekemgi tárbiya mekemelerinde psixologiyalıq xızmet procesinde balalardıń biliw processlerin rawajlandırıwshı, olardıń aqılıy rawajlanıwın támiynlewshi texnologiyalardı kóplep jaratıw maqsetke muwapıq bolıp esaplanadı. Bul xızmette baqsha psixologları tárbiyashılar menen jaqın birge islesiwleri kerek.

Mektepke shekemgi jastaǵı balanıń úlken imkaniyatların ámelge asırıwda maksimal nátiyjelilikke tek ǵana tárbiyada qollanılatuǵın metod hám formaları usı jastıń psixofiziologiyalıq ózgesheliklerge muwapıq bolǵanında ǵana erisiw múmkin.

Yaǵnıy mektepke shekemgi jastaǵı bala tálimin didaktikalıq oyın, tikkeley baqlaw hám predmetli shınıǵıw, ámeliy hám kórgizbeli xızmet túrleri formasında alıp barıw múmkin.

Balalar menen rawajlandırıwshı shınıǵıwlardı shólkemlestiriw hám ótkeriwdiń tiykarǵı forması - oyın sol jastaǵı xızmettiń tiykarı, balanıń psixikalıq hám shaxsiy rawajlanıwı ushın eń maqul sharayat jaratatuǵın túri esaplanadı. Oyın jaǵdayında balaǵa jańa bilimler hám háreket usılların ózlestiriw zárúriyatı túsinikli ekeni sebepli onıń ózi bilmegenin úyreniwge umtıladı [2.187].

Solay etip, mektepke shekemgi tárbiya mekemelerinde psixologiyalıq xızmetti ámelge asırıwdıń formalarınan biri bul balalar menen ilimiy tiykarlanǵan hám sistemalı dástúrler arqalı rawajlandırıwshı xızmet alıp barıw bolıp esaplanadı. Bul baǵdarda respublikamızda ilimiy izertlewler alıp barılsa jaqsı nátiyjelerge erisiw múmkin.

Paydalanílǵan ádebiyatlar:

1. Nishanova Z.T. Psixologik xizmat. T. 2006.
2. Nishanova Z.T. Kamilova N.G., Abdullaeva D.U., Xolnazarova M.X. “Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya” T.2017
3. Rasulova M., Abdullaeva K., Abduraxmanova Z. Bolalarni maktabga tayyorlash dasturi va tayyorligini aniqlash mezonlari. T. ÓzPFITI. 2002.
4. Ongarbaevna, A. P. (2022). Influence of various child-parent relationships on the emotional sphere of preschool children.